

На колінах стою перед вами, сповідаю жалобу сумну

Наочність. На столі букет квітів, перев'язаний чорною стрічкою, кусочок черствого хліба, вода.

Виставка книг про голодомор. У записі спогади очевидців, «Вічна пам'ять», «Роквієм» Моцарта (1-ша частина), репродукції фотознімків 1932-33 років, плакат з написом:

...а онде під тином

Опухла дитина, голоднеє море?

Т.Г. Шевченко

Учитель читає «Молитву за убієнних голодом» Катерини Мотрич. Хто се? Чий голос щоночі просить: «Хлібця! Хлібчика дай! Мамо, матусю, ненечко! Крихітку хлібця». Хто водить за мною запалими очима-криницями, очима, у як перелилися всі страждання, муки й скорботи роду людського і розпинає душу мою на хресті всевишньої печалі? Хто щоночі будить, стогне, квилить, плаче і веде у холодну ріку, де розлилися не води, а сльози мого народу? У ній ні дна, ні берегів.

І знову вони йдуть щодня, щоднини, щоночі, мільйони тіней, мільйони очей, крокують небесним Чумацьким шляхом і повертають до мого серця? Ідуть українські Варвари-великомучениці, пригортають до грудей немовлят босоногі Богородиці в домотканих сорочках, пливуть Марії-Оранти, святі Покрови роду нашого, Василі, Івани, Петри, янголи крізь мене летять. Лишають білий крик, білий зойк білих крил, що сходить у мені чорною-пречорною мукою.

Йдуть з осінніх боліт, із снігових заметів, із весняних дібров, і в білих розвеснених садах, на всіяних кульбабою лугах падають. Чи ж то я, чи то моя пам'ять, а чи душа ле- тить у ту весну квилить-голосить у Всесвіт? Кричу до

мовчазного з разками пташиних ключів неба, до білих садів, схожих на велетенські мари, здіймаю руки до місяця, схожого на вогник воскової поминальної свічки, закликаю землю, на якій, дотлівають свічки людського життя. Мільйони погаслих свічок?

«Небо! Поможи! Дай манни небесної нагодувати помираючих! Саде! Сотвори диво! Плоду дай помираючим! Місяцю! Сили дай помираючим! Земле! Жита дай, гречки дай, проса дай не в липні, а у весняну пору дай!

Господи! Вседержителю наш! Чи ж ти осліп від горя І людських гріхів. Поглянь-червона орда знову жнивує на моїй землі. Глянь на ті покоси! Таких жнив, такого жнива світ не знав від сотворенія, таких покосів ще не бачили ні Земля, ні Небо. Господи! Невже і там, у Твоєму раю, є Україна, яку заселяєш віднині святими душами?!

Сину Божий Ісусе Христе! Спасителю наш! Порятуй від голодної смерті народ мій! Ти ж умів двома рибинами і п'ятьма хлібинами нагодувати п'ять тисяч. Сотвори диво – нагодуй! Порятуй!

Богородиця! Матір наша небесна! Куди ж ви всі відійшли? Чого ж залишили мою землю і народ мій на поталу червоним дияволам?

І стояла Вона осліпла від горя, обдерта, сива, напівблаженна, мукою підпирала небо, моторошно роззиралася Мати-Україна, на велетенському христі розіп'ята й вишіптувала: «Діточки мої! Заждіть! Ось квасок, петрушечка зйдуть. Вже ген зозуля маслечко колотить, вже ген жита зеленіють, сади біліють. Івани, Марії, Тараси! Стривайте! Зачекайте! Куди ж ви? Як же я без вас?»

І щовесни у Великодню ніч, як забує зело, спалахнуть цвітом сади, як зійде місяць і вистоїться у ставках та криницях вода, як вмовкне лихо приходять з небес три жони святі: Київська Русь, козачка-Січ і соборна чорнобильська Україна. Розстеляють домоткані обруси уздовж Дніпра поміж трав та зілля, ставлять полив'яні миски з коливом, варениками, кулішем, галушками, узваром, медами. Засвічують поминальні свічки.

«Ходи до мене, роде мій, вечеряти! Марії, Ганни, Мокрини, Уласи, Пилипи, Андрії, Василечки, Грицики, Катрусі покірно прошу до святої вечері.

І пливуть Чумацьким шляхом білі тіні з білої небесної України й сідають до поминальної вечері.

«Як там тобі, родинно наша, на тій небесній Україні? Чи ж ростуть і там тополі, мальви, калина? Чи ж білі у вас хати? Як сіється, жнивується, чумакується, бондарюється як? Чи ж є вечорниці, реготи по хуторах та левадах? Чи ж є заручени і хрестини, чи ж радість є? Мабуть, це все до вас пішло, бо на земній Україні ні сміху, ні радощів, ні пісень, Лише квітує погибель, лише регоче лихо, лише жнивує горе на Чорнобильській межі».

Прости, народ, Боже! Прости цю прокляту землю, цей милий рай, в якому оселився диявол. Усіх нас грішних прости, що мовчали, за упокій твій молебнів не справляли, поминальних свічок не світили, обідів за тебе не робили.

І ми покарані за безпам'ятство. І до нас озвалося лихо. Нагодовано і нас смертоносним плодом, горить і над нами лиховісна непогасна свічка. Прости ж нас роде наш замор- дований, лише сирою землею зігрітий. Царствіє небесне вам, Душі убієнні!

Пам'ять - нескінченна книга, у якій записано все: і життя людини, і життя країни. Та багато сторінок у нашу сторію вписано кривавим і чорним. Особливо вражаючі сторінки, де смертельним шрифтом вкарбовано слова: голод, голодомор.

Ніби за безжальним розрахунком сатани було підрізано коріння українського народу, розчавлена і отруєна віками усталена й вироблена мораль.

Трагічна пам'ять про голодомор - то як чорний, незглибимий колодязь, у який, можливо, не хотілося б заглядати, бо ж побачимо себе далеко не такими, якими б хотіли бачити. Але мусимо подивитись в цей колодязь чесно, нічого не приховувати, аби очистити власні душі від скверни, самовисповідатись і

покаяться, аби не повторилося найстрашніше за всю історію України. Штучне, насильницьке винищення людей.

(Звучить «Реквієм» Моцарта).

1933 рік. Найчорніший час в історії України. У світі не зафіксованого голоду подібного тому, що випав тоді на долю однієї з найродючіших країн. Жахливо навіть через 65 років ступати болючими стежками страшною трагедії, яка розігралася на благословенній землі квітучого українського краю. Досі не віриться, що тут раптово зник хліб, люди залишилися без зернини. І це в урожайний 1932 рік. Пухли старі й малі, вимирали роди і села. Смерть бродила на шляхах, на полі, в хатах.

Пекельні цифри та слова серце

У серце б'ють неначе молот.

Немов прокляття ожива

Рік тридцять третій?

Голод? Голод?

Україну називали житницею, але грабуючи її по - справжньому не давали їй жити. Через те й була наша Україна вбогою та знедоленою як Шевченкова наймичка. Хоч і сильна духом.

У 1932 році погодні умови склалися сприятливі, хліб, слава Богу, вродив. Тому зовсім немає підстав списувати на погоду ті діла, що їх творила канцелярія Лазаря Кагановича. Вродив хліб і, як завжди, його не полінувалися зібрати. Українці люди працьовиті. Наш народ не давав приводу називатися ледащо.

(Учениця читає вірш «Весна- М. Будлянського»).

Наприкінці зими 1933 року голод в Україні набув нечуваних розмірів. Намагаючись врятуватися, тисячі селян йшли в міста, де навесні скасували хлібні карточки і можна було купити хліб. Але сільським жителям нічого не продавали. Дороги, що вели до міста, були блоковані. Усе ж тисячі селян

пробиралися туди, та не знаходили порятунку, вмирили просто на вулицях.
Доведені до відчаю, люди їли жаб, трупи коней і людей.

(Учень читає віри «Остання хлібина»)

*Це остання хлібина, остання?
Очі горем налиті вщент?
Батько й діти не їли зрання,
Це остання хлібина, остання?
Після неї голодна смерть.
Плаче й крає мов соломину
Пильно дивиться дітвора.
Тату, їжте ось цю шкуринку
Майте жалю до нас краплинку ?
Умирати вже вам пора?
Взяв шкуринку дідусь і плаче
І стареча рука тремтить?
Сиве око, сліпе, незряче,
Але, серце, його козаче
Б'ється рівно і хоче жити
Стали кожному крихти в горлі,
Спазми в горлі. Немає слів
А над хатою – клекіт орлів,
А на вигоні – трупи чорні
Там , де саваном сніг білів.*

Без болю не згадати страшні муки і переживання українського народу в 1932-33 роках. Ще довго-довго, з покоління в покоління будуть передавати батьки синам і дочкам, а ті своїм дітям спогади про тих, які залишили життя земне у пекельних муках.

У селах навесні 1933 року почалося людоїдство.

(Із спогадів Євгенії Іванівни Аврамович з м. Чернігова).

«У 1933 р. мене направили на практику в ріпківську лікарню. Завідуючий лікарнею наказав усім, хто звертається з проханням, видавати довідки про смерть родичів, писати в них, що смерть настала від серцевої недостатності. Кілька разів за такими довідками зверталася багатодітна мати. Одного разу міліціонер привів до нас дівчину 18-19 років і приніс усі довідки, які видавали її матері. З'ясувалося, що ця дівчина та її мати вбили і з'ли всіх молодших дітей, а потім збожеволіла від голоду дівчина вбила матір, а коли її варила, сусіди заявили в міліцію, бо з хати чути було запах вареного м'яса».

Історії причисте джерело

До нього спрагло припаду устами,

І перекинуться в минувшину мостами

Рядки музейних загадок про село.

Проміння пам 'яті сягне в найдальшу даль,

Його й віків туманом не спинити,

І нам до віку у серцях носити

Землі своєї, ревний біль і жаль.

Голод охоплював території з населенням шістдесят мільйонів чоловік, а число жертв досягло 7,5мільйона.

Зачепила біда своїм чорним крилом і наше невеличке село. У мальовничому куточку подільської землі розкинулось наше село Пасічна. З давніх-давен тут мешкали люди, наші далекі предки-землероби. Благодатна земля відгукалася на важку працю щедрими хлібами, багатим врожаєм.

Весною повітря наповнювалось солодким запахом меду. То тут, то там чулись бджолині пісні. Пасіки наповнювались нектаром з духмяних полів. Тому і назва нашого села походить від слова «пасіка».

З тих далеких часів линуть до нас голоси односельчан, як линуть і голоси тих, що померли у страшному тридцять третьому.

(Спогади очевидців)

Ні труни, ні хрестів, а ні тризни

*Прямо в яму навіки віків!
Чорна сповідь моєї Вітчизни
І її затамований гнів.
Ні віночка, ні навіть барвінку?
Наче падалець під вітрюган!
То причастя твоє Україно.
Українцю, то твій талісман.*

Маріє... Зчорніла мадонна з мертвим дитям на руках. Жертва і втішальниця, великомучениця і героїня - все це ти Маріє. Це ім'я любила Україна. Так звали матір Божу, її, осяйній, тисячу років молилися незліченні покоління наших прабабусь, тулячи до грудей своїх немовлят. Але тільки тобі, Маріє, жінці з подільського села судилося самій покласти в могилу своїх дітей, що згасли від голоду.

(Хлопчик на колінах читає молитву «Біла молитва братика» А. Листопад)

*Бозю!
Що там у тебе в руці?!
Дай мені, Бозю, хоч соломинку...
Щоб не втонуту в Голодній Ріці.
Бачиш, мій Бозю, я ще – дитинка.*

*Таж підрости хоч би трохи бодай.
Світу не бачив ще білого, Бозю.
Я – пташенятко, прибите в дорозі.
Хоч би одненьку пір'їночку дай.*

*Тато і мама – холодні мерці.
Бозю, зроби, щоби їсти не хтілось!
Холодно, Бозю.
Сніг дуже білий,
Бозю, що там у тебе в руці?..*

Сонце сходило над вихололими за довгу зиму полями, сідало за обрій кольору крові й не впізнавало землю. Чи була того року весна? Чи прилітали до

знайомих осель довірливі лелеки? Чи співали травневими ночами над річкою солов'ї? Ніхто того не пам'ятає сьогодні. Пам'ятають інше.

(Сценка. Хлопчик і його менша сестричка)

Оля. Я їсти хочу! Назалку!

Назарко. Цить! Ненаїсна. На вкуси картопельки. Одну бабуся дали.

Оля *(кусає картопельку, просить)*. Візьми мене братику на ручки, бо я буду вмирати.

Назарко. Як... вмирати? Оле! Вже кажеш «р» *(бере на руки, її голівка хилиться. Назарко обхоплює її руками. Дівчинка зітхнула, виструнчилась і обм'якла)*.

Назарко. Оле-е! Олечко! Що ж ти сестричко наробила? Олечко! Ой! *(Вмостив сестричку на лаві, поглянув на її личко)* Оля, вона ж дивиться... блакитно-блакитно. Оле, вставай, не лякай так свого братика, що вмерла. *(Спробував по-садити - валиться. Торкнув рукою чола - холодне)*. Вмерла таки сестричка. Запалюй, Назарку, свічку? Вибач, сестричко, що зерна нема ніякого. Хай горить свічечка - недогарок у піску стоячи. *(Плаче)*. Оле! Олечко! Що ж я буду один робити!.. *(Звучить дзвін)*. Олечко, Скільки ж ти лишила тих своїх слідів-слідочків, коли так рано лягла на лавку. Увесь же твій край, країна - Україна, Олечко, подвір'я де крім хати, криниці, груші, немає нічогосінько?

Відлітали у вирій журавлі? Відлітали, щоб більше не повернутись? Безмірна туга і печаль розносилась по світу від того журавлиного плачу? І ось уже 65 років, цьому, здається, безконечному, вічному пташиному лету, а серце зранене щемить, тужить. Котиться пекуча сльоза скорботи у роз'ятрене тіло матері - України. *(Хлопчик читає вірш «Вічний монолог» А. Листопад)*.

Я ще не вмер...

Ще промінь в оці грає.

В четвер мені пішов десятий рік.

*Хіба в такому віці помирають?!
Ви тільки поверніть мене на бік.
До вишеньки.
В колыску ясночулу...
Я чую запах квітів. Я не вмер...
А небо стрімко падає додолю
Тримайте хтось.
Хоча б за коси верб.
Куди ж ви, люди, людоньки, куди?!
Окраєць ласки.
Чи хоч з печі диму?
В клітинці кожній – озеро води.
Я ще не вмер.
...Усі проходять мимо.*

*...А житечко моє таке густе.
...А мамина рука іще гаряча.
Вам стане соромно колись за те.
Та я вже цього не побачу.*

(Учениця читає вірш «Господи, де Твої дві рибини?» А. Листопад).

Пройдуть роки, минуть десятиліття, а трагедія 1933 року - все одно хвилюватиме серця людей. І тих, кого вона зачепила своїм чорним крилом, і тих, хто народився після тих страшних років. Вона завжди буде об'єднувати всіх живих одним спогадом, однією печаллю, однією надією. Адже й нині живе у пам'яті народу прокляття тим, хто збиткувався над його долею і життям. Ще й досі у сні селян приходять ті похмурі тіні, ще й досі кровоточать роз'ятрені серця, болить душа, що звідала горе до краю.

Як ніде, може, стогне земля українська від кісток, похованих без трун у спільних могилах.

*Озера тих сліз і століттям не випить
Імен в поминальник церквам не вписати.
Ой скільки роди, скільки Мавок косатих
Прийшли до кончини крізь голод-єгипет!*

Дощами й плачами кістки перемито

Де батько й сини, доня й мати почила

Могила могил, вікопомна могила,-

Вивищуйсь, народних страждань, пірамідо!

Поблизу Лубен українці вивершили Курган Скорботи на вчну пам'ять землякам своїм, які залишили життя земне у пекельних муках. А на горі хрест здійнявся розп'яття українського народу.

У запізній жалобі схилимо голови в каятті перед світлою пам'яттю тих, хто загинув. Вони згасли як зорі.

(Запалюється свчка. Звучить «Реквієм» Моцарта. Свчка передається з рук в руки).

Нехай кожен із нас торкнеться пам'яттю цього священного вогню - частинки вічного. А світло оцих свічок, хай буде нашою даниною тим, хто навічно пішов від нас, хто заради торжества справедливості жертвував собою. Вони повинні жити в нашій пам'яті.

